

ÉRTEKEZÉSEK
A FILOZÓFIAI ÉS TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL
A M. TUD. AKADÉMIA II. OSZTÁLYÁNAK RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI
Dr. LUKINICH IMRE
OSZTÁLYTITKÁR

V. KÖTET — 10. SZÁM.

A VESZÉLYFOGALOM
A BÜNTETŐJOGBAN

ÍRTA
ANGYAL PÁL
RENDES TAG

Felolvasta a M. Tud. Akadémia II. osztályának
1942. június 8-4 ülésén.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA
BUDAPEST

1 9 4 2

30

Ertekezések

a filozófiai és társadalmi tudományok köréből.

I. kötet (1911—1916). 1—9. szám.

1. Pauler Ákos: A logikai alapelvek elméletéhez. —
2. Medveczky Frigyes: A római stoicismus társadalmi elméletei. —
3. Kmoskó Mihály: Az emberiség első írott szabadságlevele. —
4. Balogh Artur: Konstant Benjámín és az alkotmányos állam tana. —
5. Pauler Ákos: A fogalom problémája a tiszta logikában. —
6. Földes Béla: A nemzetközi kereskedelem elméletéhez. —
7. Csekey István: A magyar pragmática sanctio írott eredetijéről. —
8. Fellner Frigyes: Ausztria és Magyarország nemzeti jóvedelme. —
9. Angyal Pál: A visszaható erő az anyagi büntetőjogban.

II. kötet (1917—1927). 1—10. szám.

1. Buday László: Népünk halandósági viszonyai. —
2. Magyar Géza: A nemzetközi bíraskodás a magyar jogban. —
3. Földes Béla: Ricardo, különös tekintettel a háborús közgazdaság kérdéseire. —
4. Finkey Ferenc: Büntetés és nevelés. —
5. Székely István: Az apokaliptika a világirodalomban. —
6. Varga Béla: A logikai érték problémája és kialakulásának története. —
7. Buday László: A statisztika munkaköre. —
8. Dékány István: Tudományelméleti alapok a társadalomtudományokban. —
9. Saile Tivadar: Körösy József hatása a statisztika fejlődésére. —
10. Pauler Ákos: Anaxagoras Istenbizonyítéka.

III. kötet (1927—1931). 1—12. szám.

1. Finkey Ferenc: A politikai cselekmények és a büntető-törvénykönyv. —
2. Illés József: Hajnik Imre és a magyar jogtörténet. —
3. Navratil Ákos: Régi igazságok és új elméletek a közgazdaságtanban. —
4. Varga Béla: A subsistentia fajtái. —
5. Bartók György: A „rendszer” filozófiai vizsgálata. —
6. Vinkler János: Az igazság a polgári perben. —
7. Tomcsányi Móric: Rendészet — közigazgatás — bírói jogvédelem. —
8. Br. Brandenstein Béla: A cselekvés elméletéről. —
9. Bartók György: Az „eszme” filozófiai vizsgálata. —
10. Kenéz Béla: Európa földbirtokpolitikája a háború előtt és után. —
11. Finkey Ferenc:

A VESZÉLYFOGALOM A BÜNTETŐJOGBAN

IRTA

ANGYAL PÁL

RENDES TAG

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA
BUDAPEST

1942

Kiadásra ajánlották:

Balogh Jenő ig. és t. tag

Finkey Ferenc t. tag

A kiadásért felel: Voinovich Géza.

19924 Sárkány-nyomda r.-t., Budapest, VI., Horn Ede-u. 9. Tel.: 122-190.
Igazgatók: Wessely Antal és Wessely József.

I.

A veszély fogalma a bölcselet világában.

Feladatomban tűztem ki a veszély fogalmának meghatározását s e célra törekvésben a veszély szónak mindennapi, általánosnak mondható értelméből indulok ki. Veszély alatt valamely hátrány bekövetkezésének közeli lehetőségét, valószínűségét értjük. A veszély létezését kijelentő *ítélet* — Aristotelesnek a modális ítéletekről szóló s ma is érvényes tanítása szerint (*Schütz A bölcselet elemei*, 1940. 25.) — ú. n. *problematikus* ítélet, — mely tehát nem *asszertorius* (annak kijelentése, hogy a hátrány bekövetkezése fönnáll), nem is *apodiktikus* (e fönnállás szükségképiségének kijelentése), hanem esetlegességére, lehetőségére utaló. S már itt megjegyzem, hogy a problematikum nem az alany ítéletalkotó tudásában, hanem a tényállásban van. A veszély szóval nem azt jelezzük, hogy nem vagyunk biztosak a *tényállás* megállapításában, hanem azt, hogy a tényállás olyan, mely nem zárja ki, hanem lehetségesnek, sőt valószínűnek jelzi a hátrány bekövetkezését. A veszélyt kijelentő problematikussá ítélet tehát logikai modalitás, mely az ítéletkötő (copula) megállapító szerepének erősségi fokán fordul. Problematikus a veszélyt kijelentő ítélet, mert copulája nem teljes erejű (ez az *asszertorius* ítélet kötőjének jellemzője), hanem ennél gyengébb (ezt fejezik ki az esetleg, lehet, valószínű stb. szók), s még kevésbé a kötő teljes erejűségét meghaladó erősségű, mely *apodiktikussá* teszi az ítéleteket (és ugyan ezekkel a szokásos kifejezésekkel: szükségkép, okvetlenül, lehetetlen stb.). —

Látható, hogy a veszélyt kijelentő problematikus ítélet ellenpólusa a hátrány bekövetkezésének vagy elmaradásának bizonyosságát kijelentő ítélet. A régi magyar nyelvjárás a veszélyt „nincs bátorságban” szóval jelzi (v. ö. *Póra Ferenc: A magyar rokonértelmű szók és szólások kézikönyve* II. kiadás, 1913. a veszély szónál) s így a veszély ellentéte a bátorság.

Magá a veszély-ítélet a problematikum skálájának fokozatai szerint változatokat tűr; így a lehet, esetleg, nincs kizárva, kevéssé valószínű, valószínű, majdnem biztos a fokozatok rendjében majd távolabb, majd közelebb esik az apodiktikus ítélethez (v. ö. Schütz: i. m. 26. l.).

Ha a veszélyt mint a tapasztalati lét rendjébe tartozó valós létezését szemléljük, tehát nem a létezés tényét (esse simpliciter, actus existendi, Dasein), hanem a léttartalmat (essentia, Sosein) vizsgáljuk s így arra a kérdésre keressük a feleletet: mi a veszély, — akkor ontológiai modalitással állunk szemben s megállapíthatjuk, hogy a veszély nem ténylegesség, nem is szükségképesesség, hanem lehetőség, azaz oly való, mely a benne rejlő s hátrányt előidézhető tevékenységénél (potentia activa) fogva a hátrányt mint léthiányt ténylegesíteni alkalmas (v. ö. Schütz, i. m. 287., 313. l.).

A veszélynek tehát ontológiailag a lehetőség (possibilitas), és pedig nem a bensőleg lehetséges (possibilitas intrinseca, — az elgondolható), hanem a külsőleg lehetséges (possibilitas extrinseca, a megvalósulható) a jellemzője. A veszélyes való ugyanis a benne rejlő vagy benne életrekellett, hátrány felé áramló tevékenységénél fogva oly változásban van, mely a kezdőpontot (terminus a quo incipit motus) már elhagyta vagy legalább is kész annak elhagyására, a végpontot (terminus ad quem pervenit) azonban még nem érte el. Minden változás átmenet valamiből valamibe (*πᾶσα μεταβολή ἐστὶν ἐκ τινος εἰς τι*), a veszély sem más, mint a kezdő és végpontot összekötő változás: a hátrányhiányállapotnak a hátránybekövetkezetttség állapotába való átmenet. S mert Aristoteles szerint (v. ö. *Metafizika* 1936. 296. l.) „minden változásban van valami, ami

változik, aztán aminek hatására változik s végül amivé változik”, a veszély-fogalomnak következő körülírása is adható: Veszély valamely hátrány ténylegesítésének tevékenységét magában foglaló oly való, mely változásában az aktualizálódás kezdőpontján, vagy azt már elhagyva, de a végpontot még el nem érve a hátrány bekövetkezését valószínűsíti; nem egyszerű létezés, hanem fejlődési lehetőség, transzcendens jövőbeliség. Röviden így is mondhatnám: veszély valamely hátrány felé áramló, indulásra kész, vagy útban levő folyamat.

A veszély nem rémlátás, nem merő elgondolás, nem eszmei lét, mint a lehetőség (possibilitas), hanem hátrányt előidéző tevékenységgel (potentia activa) bíró valóság, tehát a létezési rendnek sajátos jellegű mozzanata.

A mondottakból máris következik az az alább még tüzetesen bizonyítandó tétel, hogy a veszély nem lelki élmény, mely létezését ismerőképeségünk korlátozottságának köszöni, hanem a tapasztalati lét rendjéhez tartozó dinamikus, illetőleg funkcionális szemlélettel megragadott való, melyhez valamely hátrány ténylegesülésére törőség mint minőség kapcsolódik.

Az előbbieken reámutattam arra, hogy a veszély-fogalomnak, illetőleg a veszélyt kijelentő ítéletnek ellenpólusa a hátrány bekövetkezésének vagy elmaradásának bizonyosságát kijelentő ítélet; kérdés azonban, vajjon a veszélynek az az ellenpólusa, melynél nem hátrány, hanem előny bekövetkezésének valószínűsége, tehát valamely előny felé áramló, indulásra kész, vagy útban levő ok-folyamat forog szóban: talál-e a nyelvhasználatban megfelelő kifejezést. Figyeljük ugyanis meg: ha a veszély szót halljuk, mindig valamely hátrány, kár, rossz beállásának valószínűségét hangsúlyozzuk, vagy legalább is érezzük ki e szóból. De vajjon melyik az a kifejezés, amely az előny, haszon, jó bekövetkezésének valószínűségére utal, illetőleg amely éppen a hátrány ellentétének, az előnynek, várhatóságát érezteti. A franciában a chance, az angolban is a chance s a prospect, az olaszban némileg a prospettiva, a németben a günstige Aussicht, a magyarban meg-

közelítőleg a jó kilátás s az esély a többé-kevésbé kifejező szavak.

Visszatérve a veszély-fogalomra, annak tartalmi elemei közül a hátrány, kár és rossz, mint a valószínűen bekövetkező eredmény, — a valóban rejlő s azt a hátrány ténylegesülése felé hajló tevőképesség, — és a lehetőség, illetőleg valószínűség fogalmai kívánnak behatóbb elemzést.

II.

A valószínű eredmény káros jellege.

Megállapítottam, hogy a veszély oly eredmény bekövetkezésének valószínűségét magában hordó valóságnak minősége, mely hátrányt, kárt, rosszat jelent. Nincs szó veszélyről, ha a bekövetkező eredmény előnynek, hasznosnak, jönnek minősül, vagy az értékelés szemszögéből éppen közömbös.

A kérdés tehát a következő: mikor mondjuk valamely hatásról, hogy hátrányos, káros, rossz? Bár e fogalmak, illetőleg minőségjelzések nem teljesen azonos jelentésűek s árnyalati eltéréseket mutatnak, abban mégis meg egyeznek, hogy mindenikük bizonyos valóságoknak meghatározott célra törekvésük viszonylatában egyaránt akadályt, gátlást támaszt.

A *hátrány* oly helyzet, mely más helyzettel összehasonlítva a meghatározott célok megvalósítására irányuló törekvés szempontjából kedvezőtlenebb. Ha a kérdéses célok egymástól különböznek, sőt ellentétesek, a helyzet, mely az egyik cél viszonylatában hátrány, a másik szempontjából közömbös, vagy éppen előny lehet. Ennyiben a hátrány relatív fogalom.

Káron általában az anyagi, vagy erkölcsi javaknak meghatározott célok szolgálatában állóságát, felhasználhatóságát kizáró vagy csorbitó, nem várt változását értjük. A nem-vártság a számítás-kivüliségre, mint a kár fogalmát erősen jellemző elemre utal. A számításba

vett, várt csorbulás ugyanis éppúgy kívül esik a *damnum emergens* fogalmán, mint ahogy nem *lucrum cessans* a józanul nem várt s számításba nem vehetett haszon elmaradása. A javaknak rendeltetésszerű, tehát várt csorbulása, valamint valamely csak történetesen bekövetkező előny vagy haszon be nem állása nem kár, hanem a javaknak — bár csorbulással járó, vagy szaporodással nem járó — természetes beleigazodása, vagy bele nem igazodása a célok világába. Akinek a tüzelés céljából a kályhába vetett hasábjai hamuvá égnek, nem szenved kárt, aminthogy nem beszélhet kárról, mint *lucrum cessans* az, aki nem bizonyossági vagy valószínűségi, hanem minden objektív alapot nélkülöző képzeleti várománytól (*expectancia*) esik el, pl. az, akinek horgára a Balatonban nem akad pisztráng.

A *rossz* fogalmának kifejtése nem tartozhatik feladatunk körébe, ez az értékbecselet dolga. Beérem annak megállapításával, amit tárgykörom megkíván. Rossz az, ami az alkalmas, értékes, a lennikellőség ideáljának nem felel meg, vagy annak ellentmond. A rossz mindig hiányt jelent, de nem egyszerűen valami tökéletesség nem-létét, hanem a valóságnak kijáró létmozzanatok hiányát: *malum est defectus perfectionis debitae*; mint *Schütz* mondja: nem egyszerű *negatio*, hanem *privatio*: egy alanynak kijáró belső létmozzanat tagadása; nem *οὐκ ὄν*, hanem *μὴ ὄν* (v. ö. i. m. 393. 1.).

A rossz végelemzésben relatív, mert ami az egyik cél vagy lény viszonylatában rossz, az más célok és lények relációjában lehet jó. Különösen áll ez a fizikai rosszra, mely nyomatékosan jellegzi a veszély-fogalomban szereplő s valószínűen bekövetkező eredményt. Valamely eredménynek bizonyos való viszonylatában rossz minősége lehet korrelatív jó minőség egy másik való szemszögéből. Az autobus fennakadása rossz a meghatározott időre pontosan érkezni akaró utas, de jó a pihenni vágyó vezető irányában. Ennyiben aztán a veszély is relatív jelleget nyer, mert csak annak viszonylatában forog fenn, akinek értékelése szerint a valószínűen bekövetkező eredmény

rossz, míg az, ki ugyanazt az eredményt magára vonatkoztatva jönak minősíti a bekövetkezés valószínűségével járó valószínűségről, mint kilátásról, kedvező esélyről beszél.

Mint látható, a hátrány objektív összehasonlításon alapul ugyan, de mégis relatív, mert valamely helyzet csak bizonyos célhoz viszonyítva nyeri el e minőséget. A kár még erőteljesebben tükrözi a relativitást, s szubjektív elemet is hord magában, mert csak annak viszonylatában létezik, aki a kérdéses anyagi vagy erkölcsi javakon beállott csorbulásra nem számított, vagy azok szaporulását, mely elmaradt, objektíve várhatta. A rossz relatív jellege is nyilvánvaló az imént mondottak alapján.

A bölcséleti megvilágítás tehát odajuttat, hogy amint a veszély fogalmában a bekövetkezés valószínűségével szereplő eredménynek hátrányos, káros, vagy rossz minősége: relatív elem, azonképpen maga a veszély is magán hordja a relativitás vonását. A jog s különösen a büntetőjog mindennek ellenére figyelmen kívül hagyhatja, sőt a társadalom védelmét szolgálni hivatott rendeltetésénél fogva kell is, hogy figyelmen kívül hagyja a veszélynek e relatív minőségét. A büntetőjog a közösségi érdeket védő szerepénél fogva nemcsak akkor lép fel a veszéllyel szemben a maga eszközeivel, amikor az abból valószínűleg beálló eredmény valamely ezáltal érdekelt egyén szemszögéből tűnik fel, mint ennek céljait megvalósításukban akadályozó vagy gátló hátrány, kár, illetőleg rossz, hanem amikor a valószínű eredmény a közösségi érdekhez mérve hátrányos, káros, vagy rossz. Az ellenkező felfogás ahhoz a büntetőjog céljaival szöges ellentétben álló nézethez vezetne, mely a büntetőjog szabályainak alkalmazhatóságát teljesen a magánégyén kényétől, természetétől tenné függővé s legföllebb az a körülmény enyhítené ennek az álláspontnak tarhatatlanságát, hogy amely esetekben az előny és hátrány, a haszon és kár, a jó és rossz a korrelativitás viszonyában jellemzik ugyanazt a valószínűen bekövetkező eredményt, a büntetőjognak módjában van a kérdéses valószínű eredményt hátrányos, káros, illető-

leg rossz minőségében értékelni és így a veszély létezését megállapítani.

Ha tehát valamely valószínűből oly eredmény bekövetkezése valószínű, mely korrelativitásában akár az egyénre, akár a közösségre hátrányt, kárt vagy rosszat jelent: a valószínű — amennyiben a veszélynek további elemei is fennforognak — veszélyesnek minősül. A valószínű eredmény hátrányos, káros, vagy rossz jellegének kérdése nem annyira vagy legalább is nem kizárólag azon fordul meg, vajjon a valószínűen bekövetkező eredmény egyes egyént — éspedig csupán ennek megítélése szerint — akadályoz-e céljának megvalósítására irányuló törekvésében, hanem hogy az általában és közelebbről a közösség szempontjából tekinthető-e meghatározott célokra való törekvés akadályának vagy gátlásának. Szóval a veszélyt jellemző valószínű eredmény hátrányos, káros, illetőleg rossz minősége nem mint az egyeshez, hanem mint a közösséghez viszonyított elem jellegzi azt a valószínűségi fogalmát, mely éppen ezért vonható a veszélyes valószínű fogalma alá.

III.

A valószínűben rejlő s azt a hátrány felé hajló tevékenység.

A veszély fogalmának második eleme a valószínűben rejlő s azt a hátrány ténylegesülése felé hajló tevékenység és hatóerő. Ennek az elemnek a vizsgálata során az okozatossági elméletek látszólagos útvesztőjébe sodródunk. Látszólagosnak minősítem ez útvesztőt azért, mert a veszély fogalmának éppen az okozatosságot érintő elemében való tisztázása s átértése — nézetem szerint — nemcsak, hogy útvesztőhöz nem vezet, sőt a helyes utat a már-már eltévedt töprengő előtt megnyitja s kézreadja az okozatossággal kapcsolatos kérdések kielégítő megoldásának kulcsát. Messze vezetne, de nem is tartozik feladatom körébe az okozatosság különféle nagyszámú elméletének

akárcsak vázlatos vagy éppen kritikai bemutatása. Ez utóbbi vonatkozásban kitűnő tájékoztatást nyújt s a helyes állásfoglalásra készítető világos képet tár elénk *Balás P. Elemérnek: Az okozatosság büntetőjogi problematikája* című 1936-ban megjelent rendkívül értékes munkája.

Mielőtt a veszély-fogalommal kapcsolatban rákövetkeztetnék a nézetem szerint helyes okozatossági felfogásra, szükségesnek tartom erős hangsúllyal annak a már több mint húsz évvel ezelőtt vallott tételelemnek előreszegését, mely szerint az okozatosság ténykérdés, a rávonatkozó ítélet imputatio facti (v. ö. Tankönyvem, 1920. 94. l.), tehát tényítélet. Az okozatosságnak, az ok és hatás összefüggésének problémája a jog s különösen a büntetőjog világát érintően nem jogdogmatikai, hanem jogalkalmazási probléma (v. ö. *Balás P. Elemérnek* i. m. 171. s köv. l.), — azaz valójában jogelőtti tapasztalati probléma. Az okozatosságot a csupán megértésre törekvő emberi ész és az elméleti tudományok ugyanis egészen más irányban hívják segítségül, mint a célok világába beállított, mind a célokat, mind az ezek megvalósítására alkalmasoknak felismert eszközöket értékelő ember és az alkalmazott tudományok. Ez a különbség még a fizikai tudományok körében is észlelhető. Helyesen világít rá ezekre az eltérésekre *Mikola Sándor: A fizikai megismerés alapjai* 1941. című munkájában, midőn megállapítja, hogy míg a kozmikus fizikába tartozó, azaz az ember közreműködése nélkül létrejövő folyamatoknál „az ember lényegében véve tisztán megfigyelő szerepet játszik”, addig az alkotó fizika körébe eső, azaz az ember teremtette folyamatoknál „belenyúl a természetbe s maga idézi elő a folyamatokat”; amazoknál „az ember végeredményben a tőle független szabályosságot vagy szabálytalanságot csak észleli, emezeknél önmagát állítja be a folyamatok kezdetébe” (i. m. 238. l.). Az okozatosságnak ez a kétirányú felfogása, mely nyomon követi az elméleti és alkalmazott tudományoknak bár elkülönülő, de azért egymást kiegészítő kialakulását (Schütz: i. m. 145. l.), vezet el ahhoz a

gyakorlati okfogalomhoz, mely a valóságokat s az ezek közötti okozatos összefüggést nem merőben a megértés céljából, hanem azért igyekszik felkutatni, hogy a bennük rejtőző tevékenességeket és erőket a maguk reális vagy potenciális hatásukkal együtt értékelje s meghatározott célok szolgálatába állítsa (v. ö. *Rohland: Die Kausallehre des Strafrechts*, 1903. 1. és köv. l.; *Monakov: Biologische Einführung in das Studium der Neurologie*, 1930. című művében az elméleti okozatossággal — Weltkausalität — szembe állítja a menschliche Kausalität fogalmát, melynek egyik kategóriája: az ú. n. Wurzel-Ast Kausalität felel meg a gyakorlati okfogalomnak; i. m. 194. l.).

A gyakorlati okfogalom abból az akár ex post, akár ex ante végrehajtott szemlélet eredményeként talált nyers anyagból kiemeli azt az — immár meghatározott cél szempontjából — jelentős összefüggésrészt, mely a kérdéses célt érdekli s ezt helyezi a gyakorlati alkalmazás síkjára. A mindennapi életet élő ember s az alkalmazott tudományok művelője nem a teljes, tehát a végtelenbe visszanyúló okfolyamat iránt érdeklődik, de nem is éri be az előzmények bármelyikének okként megjelölésével, hanem bizonyos célra s ennek nyomán kialakult érdekre tekintettel az okfolyamatnak csak egy meghatározott szakaszát kívánja megismerni és tudni (v. ö. Tankönyvem I. k. 93. l.). Mindennapi cselekvéseink előtt, midőn okok s ezek hatásai iránt érdeklődünk, mindig a megvalósítandó cél viszonylatában, csupán a kiemelkedő, a szembetűnő, a cél szempontjából jellegzetes feltételeket rögzítjük elménkbe. S ezzel be is kell értnünk. Aki csak akkor határozná rá magát a cselekvésre, amikor annak minden jövőbeli lehetőségét megismeri, örökös tétlenségre lenne kárhozható (v. ö. *Pauler: Bevezetés a filozófiába*, III. kiad. 66. l.).

Minthogy bizonyos érdekre tekintettel az okfolyamatnak csak egy részét kívánjuk megismerni, azért ahány a cél s az ezzel kapcsolatos érdek, annyiféle a hatás előzményei közül okként kiemelt az a feltétel, mely a kérdéses cél, illetőleg érdek szempontjából gyakorlatilag azért jelentős, mert e célt szolgálja, ez érdekeknek megfelelő.

Súlyos gyomor- és bélbántalom konkrét esetében az eredmény szükséges előzményei között ott van pl. a romlott kolbász (életveszélyes élelmi cikk, Btk. 314. §.) darabjainak lenyelése, a kolbásznak a tálból a fogyasztó tányérjába helyezése, annak megsütése vagy megfőzése, előzőleg az üzletben történt megvétele, annak eladása s ez előtt elárusítás céljából a boltban tartása, a kolbásznak romlott húsból elkészítése, annak az állatnak levágása, melynek húsból a kolbászt elkészítették, a darológép, mellyel a húst felaprózták, ennek a gépnek megszerkesztése, eladása, megvétele, a húszembe szállítása, magának a gépnek feltalálása stb., stb. Ezek az előzmények egytől-egyig mind szükségesek voltak ahhoz, hogy a konkrét gyomorbántalom előálljon. Nem kétséges, hogy mind a *condicio sine qua non* (*John Stuart Mill*), mind az ekvivalencia elmélete (*Buri*), melyek közül az előbbi a feltételek összességét, az utóbbi azok mindenikét okként fogja fel, elméletileg kifogástalan, de nem kétséges az sem, hogy gyakorlatilag azoknak egyike sem igazít el, mert bármily oldalról nézzük is példánkat: a húsaprító gép feltalálása is beleigazodik ugyan a feltételek sorába, de a kérdéses gyomorbántalomra felügyelő s bizonyos gyakorlati eljárás végzésére hivatott egyént ez a feltétel egyáltalában nem érdekli. De érdekli pl. a beteghez gyógyítás céljából hívott *orvost*, hogy a betegséget valóban romlott kolbásznak a gyomorba, vagy azontúl a belekbe jutása okozta-e (e szerint alkalmazza pl. a gyomormosást vagy a közömbösítő szerek beadását; v. ö. *Kenyeres*: A törvényszéki orvostan tan-könyve II. rész 1926. 399.) vagy talán más körülmény (pl. meghűlés); bűncselekményre gyanús esetben a *szakértő* érdeklődési körébe ismét más előzmény kerül be; ez azt kutatja, mi idézte elő az elfogyasztott kolbász romlott s ebből eredő életveszélyes minőségét; vajjon az állvaha-gyás folytán bekövetkezett rothadási folyamat-e vagy az elkészítésnél belefőzött méreganyag, vagy ellési lázban elhullott állat húsanak a kolbász anyagába keverése; ismét más irányban érdeklődik a *közegészségügyi közigazgatás* szerve vagy éppen jogszabályalkotója; ez az okszövedék-

ből annak megállapítására helyezi a súlyt, vajjon a húszem nem szegte-e meg az előírt szabályokat, vagy nem hiányosak-e a szabályok; a *nyomozó szerv s a büntetőbíró* figyelme viszont annak a ténykörülménynek felderítésére szorítkozik, volt-e az előzmény-sorozatban büntetőjogi felelősséget megállapító cselekmény (pl. a romlott kolbásznak elárusítása, a feldolgozásnál a kolbászba egész-ségre ártalmas anyagnak belekeverése).

Vegyünk más példát. Nem gyullad ki a villanykörte. A feltételek sora a következő: lehet, hogy rossz a körte, nem próbálta ki azt a vevő az üzletben, az eladó kiégett körtét adott el, a gyár selejtes anyagot dolgoztatott fel, a gyári munkás kicserélte a jó anyagot rosszal. Az előhi-vott *szerező* megállapítja, hogy a ki-nem-gyulladás oka a körtének hibás anyag felhasználásával történt elkészíté-se vagy annak kiégettsége; más iránt s tovább nem ér-deklődik; megvalósítandó célja (legyen világosság) szem-pontjából elég ezt tudnia (s pl. megállapítani, hogy a ki nem gyulladást nem rövidzárlat, hanem éppen a körte ki-égettsége vagy rossz minősége okozta); a *háziasszony* cselédjét okolja, ki utasítás ellenére megvétel előtt nem próbálta ki a körtét, vagy leejtette; a *háziasszony* ez ok ismeretével beéri, mert ennek tudatában vonja le a gyakorlati következményt (a cselédet megszidja, máskor ő megy el villanykörtét venni); a *családlő* szerint a baj oka az üzleti segéd eladási ténye s ebben ismervén fel az okot, nem kutat tovább, mert már ebből módjában van levonni a gyakorlati következményt (kárigény támasztása; a kérdé-ses üzletben való vásárlásnak ezentúl mellőzése); az *üz-lettulajdonos* a gyárat, a *gyár üzemvezetője* a munkást okolja s mindenik figyelmen kívül hagyja a sötétben mara-dásnak — bár elengedhetetlen, de a konkrét cél és érdek szempontjából nem jelentős — egyéb feltételeit.

Még az egyszerű megismerésre törekvésnél is van sze-repe az érdeknek. Kérdem miért leng a gyászszászó az Egyetemen? Nem érem be azzal a felelettel: mert a ka-pus kitűzte, vagy mert a kitűzést a Rector elrendelte, ha-nem azt kívánom tudni: gyászünnepély van-e, vagy meg-

halt valaki s ha igen, ki halt meg. Minden emberi cselekvést — még az automatikusokat is, de ezeket csak a tudat alatt — meghatározott *cél vezet s ehhez tapadó érdek lendíti*; s minden emberi cselekvés tudatosan, vagy tudat alatt tapasztalatból megismert okozatossági ismeretre támaszkodik; — de a cselekvő ember az oknak, a hatásnak: a felismerőképesség korlátolt voltánál fogva csak töredékesen megismert összefüggését veszi s veheti alapul és pedig mind cselekvés előtt, midőn meghatározott eredmény megvalósítására vagy bekövetkezésének megakadályozására törekszik, — mind akkor, midőn valamely eredmény beállta vagy elmaradása esetében az ezt megelőző folyamatnak gondolati visszagöngyölítésével vagy csak értékel, vagy egyben következményeket von le magával, esetleg másokkal szemben. De ilyenkor — és pedig mindenik esetben — nem törekszik sem az előreszegzett valószínű, sem a lezajlott valóságos okfolyamat minden részletének megismerésére és teljes átfogására, nem annál kevésbé, mert erre csak *Laplace*-nak feltételezett magasabbrendű Szelleme képes; a meghatározott célra törekvő ember nem halaszthatja el cselekvését addig, míg a cselekvésével kapcsolatos okozati összefüggéseket a legapróbb részletekig menően teljességgel megismeri, amint-hogy a valóságok értékelésének munkáját sem tarthatja függőben az okszövedék egészének átfogásáig; nemcsak mindennapi elhatározásaink s értékelésünk előtt, hanem a hivatási vagy általában szakszerű cselekvésre indulás és ilyenmő értékelés előtt is megelégszünk a szemlélet és esetleg az általános tapasztalás során feltárult annak vagy azoknak az okszerepet magukon hordozó előzményeknek megragadásával, melyek akár az elhatározás, akár az értékelés szempontjából érdeklődésre tarthatnak számot, illetőleg a fennforgó céllal kapcsolatosak.

Látható ezekből, hogy mind a gyakorlati élet, mind az alkalmazott tudományok mindenike a megismert vagy kialakulható okszövedéknek mindig csak egy kisebb, de mindenkor bizonyos cél, illetőleg érdek által határolt szelvényét ragadja ki s erre alkalmazza elhatározásának

vagy értékelésének szabályait. A cselekvés és értékelés szabálya, minket érdeklően a büntetőjogszabály, az okozati összefüggés megismerésével közvetített ténybeli nyersanyagoknak mindig valamely cél és érdek körébe vont részére keres csak alkalmazást. Ez a felfogásom, mely az *okozatossági érdekelmélet* névvel illethető, nem ment fel attól, hogy az ok és hatás kapcsolatának lényegére reá ne világítsak, mert valamely hatásnak akár összes előzményeire irányítjuk figyelmünket, akár csupán bizonyos cél és érdek szempontjából jelentős részére: mindig egyfelől hatás, eredmény, illetőleg okozat, másfelől ok között fennálló oly összefüggésről van szó, melynek jellemzője, hogy az okozatot éppen a létesítő ok, a *causa efficiens* hozta létre. Az ok és okozat ugyanis nyilván egymást föltételező *ü. n.* korrelatív fogalmak. Ok nélkül nincs okozat, amint okozat is ok létét kívánja. A kettőnek összefüggése nem egyszerű időbeli vagy éppen szabályos egymásután, (a hajnal nem létesítő oka a reggelnek; a lófogat előtt szaladó ember nem a kocsizásának), hanem „az okozatnak az októl való függése, eredése, az oknak valós hatékonysága, valósító tevékenysége, mely a ható okban — tevékenységet s ezzel kapcsolatos — valósító erőt tételez fel” (*Schütz*: i. m. 32. l.). Amint áll a tétel, hogy ami történik, annak szükségkép van létesítő oka: nihil fieri sine causa, éppúgy okról csak okozat valósultsága és a ható okban rejtőző tevékenység és az ezzel kapcsolatos valósító erő létezése, illetőleg létezetttsége esetében lehet szó. Az okban feszülő erő van, mely hatályosulva létrehozza az okozatot (természetesen több okkal együtt hatályosulva, mert nem kétséges, hogy mindenütt, ahol létrejön valami: „rendkívül bonyodalmas okszövedék — *causa totalis* — van működésben, melybe végelemzésben bele van vonva az egész természet” (*Schütz*: i. m. 316. l.). Amíg ez a feszülő erő lappang vagy éppen le van kötve, addig nem hatályosulhat, nem hozhatja s nem is hozza létre az okozatot, tehát nem nevezhető sajátos értelemben vett oknak, de létezése viszont — nem gondolatilag, hanem tárgyilag valós, mellyel a gyakorlati ember éppúgy számol, mint az

alkalmazott tudomány. A mindennapi élet egyenesen arra rendezkedik be, hogy az ily lappangó erőket céljainak s érdekeinek megfelelően lekösse vagy felszabadítsa, azokat felszabadulásuk esetére szolgálatába állítsa vagy ebből kiküszöbölje. A töltény csak akkor ok, ha kilövése folytán beállott az okozat, a nyúlnak halálos sebzése; míg a töltény a kereskedőnél, a táskában, vagy akár a fegyverben van: csak lappangó feszülő erőként létezik, de létezik; a harapós kutya, míg alszik vagy láncon van, szintén nem ok, hanem szunnyadó energia; oknak, éspedig a harapósos seb, vagy széttépett ruhadarab megrongáltságának okaként csak akkor minősül, ha előidézte az okozatot. De vajjon nem számolunk-e az ily feszülő erőekkel, éspedig azoknak tényleges hatályosulása előtt? A töltött fegyvert lövésre készen tartjuk vadászat alkalmával, viszont a gyermek elől elzárjuk. A harapós kutyát láncon tartjuk, de éjjelre leoldjuk a láncról.

Ez a készenlétben álló feszülő erő, mint valóság az, mely éppen a veszélynek második eleme, mert veszély akkor forog fenn, amikor valamely valóságban hátrány felé hajtó tevékenység és hatóerő lakozik.

IV.

A lehetőség és valószínűség mint a veszélyfogalom eleme.

A veszélyfogalomnak harmadik eleme valamely valóságnak az a minősége, melynél fogva a benne rejlő tevékenység és hatóerő felszabadulása, aktualizálódása esetében nem zárja ki, hanem lehetségesnek, sőt valószínűnek jelzi valamely nem kívánatos eredmény (hátrány, kár, rossz) bekövetkezését. Ha az ily eredmény bekövetkezése ki van zárva, tehát bizonyos annak be nem következése: veszélyről nincs szó. A veszély létezésének feltétele tehát a nem kívánatos eredmény bekövetkezésének lehetősége vagy inkább valószínűsége. A lehetőség egymagában ugyanis rendszerint nem elegendő ahhoz, hogy veszélyről

beszéljünk. A meteor lehullása általában lehetséges, de mert nem valószínű, alig mondható, hogy a sétáló embert meteorokozta sérülés veszélye fenyegeti, — viszont nem kétséges, hogy a bombatámadás idején az utcán járó-kelő testi épsége s élete veszélyben forog, mert a bombatalálat nemcsak lehetséges, hanem valószínű.

Szükséges ezeknél fogva a lehetőség s közelebből a valószínűség fogalmainak megismerése.

Lehetségen és pedig a veszély fogalmát érdeklő külső vagy reális lehetégen (possibilitas extrinseca) értjük azt, ami megvalósítható, ami megvalósulhat. A megvalósulhatóságnak ontologialag három feltétele van. Kell: *a)* hogy a megvalósulható elgondolható legyen, azaz hogy belsőleg, logikailag is lehetséges (possibilitas intrinseca) legyen; ami elgondolhatatlan, mert fogalmi jegyei ellentmondást tartalmaznak (pl. a kerek négyszög, vagy a halálrakívánás — Totbeten — mint ölésre alkalmas eszköz), az egyben megvalósíthatatlan, tehát nem lehetséges; kell *b)* oly létező valóság, mely létesítő ok — causa efficiens — lehet, azaz melyben megvan a képesség és erő a megvalósításra; ami akár önmagában, akár hozzájárulás alapján e képességet és erőt nélkülözi, az nem valósulhat meg, tehát nem lehetséges (százmázsás szikla egy tömegben egy ember kézi erejével nem vihető fel hegyre, mert az emberben nincs meg az a képesség és erő, hogy ezt kézi erejével megtehesse); kell végül *c)* hogy a lehetségesnek minősített valóság „a főálló világrend törvényeibe s ható erőibe beilleszkedjék” (Schütz: i. m. 288. l.), ami e törvényekkel s hatóerőkkel nem fér össze, az sem létezésében, sem létrejövésében nem lehetséges (a víz 0°-on nem forrhat).

Diodoros Kronos szerint csak a valóságos lehetséges, — a nem valóságos lehetetlen („id solum fieri posse, quod aut verum sit, aut verum futurum sit”, Cicero De fato, 17.), ezzel szemben Kant tétele a helyes: „Was mit den formalen Bedingungen der Erfahrung (der Anschauung und den Begriffen nach) übereinkommt, ist möglich” (Kritik, 207.).

A logikai s reális lehetőség viszonya a következő. A

logikailag lehetséges, azaz a logikailag helyesen, ellentmondás nélkül gondolható (*Bolzano* szerint aminek ellentéte semmiféle fogalmi igazságból — *Begriffswahrheit* — nem következik), csak az előbb említett feltételek fennforgása esetében lehetséges reálisan; nyilvánvaló tehát, hogy a logikai lehetőségnek csak az a része lehetséges reálisan, melynek tényállásában a valóraválás feltételeinek kisebb-nagyobb száma jelen van.

Kérdéses még, vajjon a lehetőség objektív-e avagy csupán a létezés, illetőleg létrejövés valamennyi feltételét át nem fogó, tehát korlátolt tudásunknak kifejezése, kapcsolatban empirikus ismereteink s eddigi tapasztalataink apriorisztikus előfeltevésain alapuló várakozásokkal. — Részemről — csatlakozva *Kries* (*Über den Begriff der objektiven Möglichkeit*; *Vierteljahrschrift für wissenschaftl. Philosophie*. XII. Bd. 179., 287., 393.) és *Gallinger* (*Das Problem der objektiven Möglichkeit*, 1912.) meggyőző fejtegetéseihez, a lehetőségben tárgyas jellegét látok, mégis *Gallinger* nézetétől annyiban eltérően, hogy a lehetőség alapját, azon körülmények kisebb-nagyobb számának valóságos létezésében vélem felismerni, amelyek valamely létezésnek, vagy létrejövésnek feltételei.

Lehetséges tehát az, aminek létezését, vagy létrejövését feltételező körülmények kisebb-nagyobb számban mint valóságok adva vannak. S nem lehetséges az, aminek létezését vagy létrejövését feltételező körülmények egyáltalában hiányzanak, vagy aminek létezését vagy létrejövését kizáró körülmény forog fenn.

A céltábla középpontjába találás lehetséges, ha a célzónak jó a szeme, biztos a keze, ha töltött a fegyver, ha a töltény jó készítmény, ha a látási viszonyok megfelelőek, ha a céltábla nem esik túl a lőtávolon stb. E feltételek kisebb-nagyobb száma alapozza meg a lehetőséget objektíve. Minthogy a lehetőség mindig ex ante szemlélet terméke, nyilvánvaló, hogy hacsak nincs jelen a létezését vagy létrejövését kizáró körülmény (pl. a fegyver töltetlen, a céltábla a lövonalon túl esik), elegendő a létezés a vagy létrejövés egy vagy néhány feltételének adottsága,; más szavakkal:

egyik-másiknak hiánya nem akadálya sem a létezésnek, sem a létrejövésnek. Ha nem biztos is a keze, nem jó is a szeme a céllövőnek, ha nehezíti is a köd vagy sötétség a látást: a céltábla középpontjának eltalálása nincs kizárva, lehetséges. Az ex post szemlélet persze más megállapításhoz juttat. Ez a szemlélet a lehetőséget kizárja, illetőleg csak az „ab esse ad posse valet consequentia” axioma keretében enged annak helyet, mivel kétségtelen, hogy ami valóság, az nyilván lehetséges. Viszont az ex post szemléző a létezését vagy lezárult létrejövését a feltételek vagy előzmények szükségszerű folyományának minősíti. Ami létezik, csak úgy létezhetik, amint léteznek; — ami létrejött, csak úgy jöhet létre, amint létrejött. Az ex post szemlélet nem is juthat más megállapításhoz, mert az immár valóságos létezés, vagy lezárult valóságos létrejövés minden feltételét, előzményét pontosan felismeri. Az ex post szemlélet abból, hogy a jogsértő eredmény nem jött létre, arra következtet, hogy az létre sem jöhetett, s így a veszély létezését tagadja; *Binding* szerint ez a logika „*Stubenweisheit*” (v. ö. *Normen* I. 374.). Valamely létezéssel vagy létrejövésével szemben annak ellentéte: a nem létezés, a létre nem jövés in concreto mint lehetőség ki van zárva.

Az ex ante szemléző, mert a létezés vagy létrejövés feltételeit, előzményeit nem in concreto, hanem in abstracto, általánosságban ismeri, hiba nélkül következtethet arra, hogy valami éppúgy létezhetik, mint nem, — éppúgy bekövetkezhettek, mint nem. Az ex ante szemléző előtt két eset lehetséges, éspedig objektíve, mert nem tudásunk korlátozottságából folyó ítéletünk szubjektivitásának eredményeként, hanem a létezés vagy létrejövés törvényszerűségét — tapasztalás alapján — átfogó tudás termékeként következtetünk a lehetőségre. A lehetségi ítélet tapasztalattal szerzett törvényszerűség ismeretén alapuló problematikus ítélet; nomologikus tartalom ismeretének kifejezése.

Ez az objektív lehetőséggel beérés azonban — mint említettem — túl tágra fogná a veszély fogalmát, mert a nem kívánatos eredmény bekövetkezésének lehetősége, de nem valószínűsége esetében is megállapítaná azt (minden-

nek ellenére többen beérik azzal, így *Lammasch* 11., *H. Schultz* 5., *M. E. Mayer* 128., *Miricka* 144.).

Nyilvánvaló ugyanis, hogy veszélyről nem a pusztá lehetség (így már *Stübel*, *Die gefährlichen Handlungen*; *Neues, Archiv für Kriminalrecht* VII. k. 1825. 238., 264—265; újabban *Lilienthal*, *Zeitschrift* 15. k. 319., *Rosenfeld*, *Zeitschrift* 32. k. 497., *Buri*, *Ger. S.* 41. k. 416.), hanem a valószínűség, sőt ennek is csak bizonyos foka esetében van szó. De vajjon mit értsünk valószínűségen? Többen a valószínűséget a lehetség fokának minősítik (így *Siebenhaar*, *Der Begriff der Gemeingefährlichkeit*, *Zeitschrift* IV. k. 248., *Rohland* i. m. 1., *Hälschner* II. 598., *Rümelin*, *Der Zufall im Recht* 1896. 12. *Henckel*, *Der Gefahrbegriff*, 1930. 18. „Es handelt sich . . . um den Grad der Möglichkeit; *Kries*, *Über der Begriff der objektiven Möglichkeit*, 295. hol „geringere Möglichkeiten“ kifejezéssel él), ám ez nézetem szerint a lehetség fogalmával össze nem férő tétel.

A lehetség ugyanis a két szélső abszolút fogalomnak: a szükségképiségnek és a lehetetlenségnek tagadása. Ami akár létezésében, akár létrejövésében, szükségképi, az nem a lehetség, hanem a feltétlenség pozitív kategóriájába tartozik. (Nem tévesztendő össze a szükségképiséggel a bizonyosság, mely tudáson alapuló meggyőződés valaminek létezéséről vagy létrejövéséről, mely amennyiben egyéni tapasztalaton vagy felfogáson alapszik szubjektív; de objektív, amikor a létezés vagy létrejövés szükségképiségének megismerése ellentmondást nem tűrő tételeken nyugszik.) Ami — akár létezésében, akár létrejövésében lehetetlen, az is kívül esik a lehetség körén és besorakozik a feltétlenség negatív kategóriájába (ismét nem tévesztendő össze a lehetetlenséggel a nem-létezés vagy be-nem következés bizonyossága, mely szintén tudáson alapuló meggyőződés s mint ilyen vagy szubjektív, vagy objektív). Ami szükségképi, az van vagy lesz, ami lehetetlen az nincs vagy nem lesz. Ime a két szélső abszolút fogalom. S ami ezeknek tagadása, tehát ami nem szükségképi s nem lehetetlen, az a lehetség, mely tehát maga is abszolút fogalom. De ha abszolút fogalom, akkor — s valóban — vagy van, vagy nincs, de semmieset-

re sem lehet fokozatokat tűrő, tehát kvantitativé kisebb vagy nagyobb. A valószínűség ezeknél fogva nem valamilyen nagyobb foka a lehetségnek. Helytelen tehát azok nézete, kik közeli lehetőséget kívánnak meg a valószínűség, közelebből a veszély fogalmához. (V. ö. *Allfeld*, *Lehrbuch des deutschen Strafrechts*, 1934. 96. 1., *Beling*, *Grundzüge des Strafrechts* 1905. 88. l., *Frank*, *Das Strafgesetzbuch für das deutsche Reich* XVIII., kiad. 1931. 9. l.).

Nem érdektelen, hogy a Reichsgericht a legkülönbözőbb álláspontoknak ad kifejezést, így van ítélet, mely szerint a veszélyhez a pusztá lehetség nem elég (Rspr. VI. k. 198., VII. k. 128. E. XIV. k. 137., XXX. k. 179.), másszor ép ellenkezőleg a veszélyt a lehetőséggel azonosítja (E. XI. k. 337.), majd ismét közelebbi lehetőséget kíván meg (Rspr. X. k. 594., O. L. G. Rostock, Meckl. Z. 30. k. 106., R. G. 1. k. 176.).

Ha azonban a valószínűség nem foka a lehetségnek, úgy más, tehát nem mennyiségi vonatkozásban kell annak lényegét megtalálnunk. Részemről úgy vélem, hogy a valószínűség a lehetséget mint problematikumot tartalmazó *ítélet* objektív erősségének kifejezője. Nem a *lehetség fokát* jelezzük a: nincs kizárva, kevésbé valószínű, valószínű, igen vagy erősen valószínű, majdnem biztos és hasonló szavakkal, hanem a lehetséget kijelentő *ítélet-kötő megállapító szerepének erősségi fokát*. A valószínűséget, illetőleg ennek erősebb vagy gyengébb fokát kifejező ítélet mindig oly praemissából vagy praemissákból folyik, amely, illetőleg amelyek lehetségességre utalnak. De míg a praemissa csak lehetséget megállapító ítélet, addig az abból következtetéssel levont zárótétel (conclusio) már túlmegegy a lehetség egyszerű megállapításán, mert azt fejezi ki, hogy a lehetségesnek valóra válására mily mértékben lehet számítani. Látható, hogy a praemissákból a következtetés útján zárótételként levont új ítélet a bekövetkezés vagy elmaradás bizonyossági, illetőleg bizonytalansági fokát tükrözi. Pl. praemissa: akinek ezer sorsjegyből egy darabja van, lehet hogy megnyeri a főnyereményt, de mert ennek — számokban kifejezve (Laplace) — csak $\frac{1}{1000}$ az

esélye — nem valószínű, hogy sorsjegye megüti a főnyereményt. Aki az előfeltételek s érdemesültség igazolásával bár többet magával pályázik egy állásra, lehet hogy ki-nevezik, és mert első helyen lett jelölve, s mert rendszerint az első helyen jelöltet nevezik ki: valószínű hogy elnyeri az állást. Az önségélyre koránál vagy állapotánál fogva képtelen gyermek, ha félreeső vagy rendszerint járatlan helyre kiteszik, lehetséges, hogy elpusztul, s mert ily esetben megmentése a véletlentől függ: erősen valószínű, hogy életét veszti.

Mind a három példa praemissa-jában lehetőséget jelentő tétel szerepel, a conclusio (nem valószínű, valószínű, erősen valószínű) azonban a lehetőséget *nem érintve* csupán arra utal, hogy *mily mértékben* vehető számításba a lehetséges eredmény bekövetkezése, illetőleg elmaradása. A valószínűség tapasztalás útján felismert szabályszerűségre, valami oksági összefüggésre utal, melyet talán még nem ismerünk, de amit számításba veszünk.

Igen gyakran *induktív* eljárás útján jutunk a valószínűséget, illetőleg annak kisebb-nagyobb fokát meghatározó ítélethez. Erre többnyire akkor kerül a sor, amikor valamely tevékenységet és erőt magában rejtő valóság bizonyos következményét éppen azért nevezzük lehetségesnek, mert nem ismerjük *teljesen* tevékenységét és erejét, miért is attól függően, hogy mily mértékben sikerült azt mégis megismernünk, egyben támaszkodva a hasonló eseteknek tapasztalatilag észlelt rendszerintiségére: e tapasztalati adatok alapján induktíve következtünk az eredmény bekövetkezésének bizonyossági fokára. Pl. aki mást hipnotikus álomba ejt, lehetséges, hogy annak halálát okozza, de mert a tapasztalás a sok száz és ezer eset közül csak egyről tud (Salamon Ella—Neukom eset), megáll az az induktíve megállapítható tétel, hogy a hipnotikus álomba-ejtésnek nem valószínű következménye a halál. Lehetséges, hogy azt, akitől utolsó pénzét ellopták, ijedtében megüti a guta, de ez a halálbekeretkezés *ex ante* alig valószínűnek minősül, mert a tapasztaláson nyugvó indukció erre nem nyújt támaszpontot. Más az

eset a súlyos testi sértésnél, melyből elég valószínű az ugyan nem akart, de praeter intentionem bekövetkező halálos eredmény. Ezzel a Btk. is számol, mely ismer halált okozó súlyos testi sértést, de nem ismer halált okozó lopást. A népes utcán — tilos jelzés ellenére még hozzá a megengedettnél nagyobb sebességgel — való áthajtás az elgázolás lehetőségével jár és mert tapasztalás szerint ez gyakran meg is történik, ezért — ismét induktíve — az ily eredmény bekövetkezését erősen valószínűnek mondjuk.

A valószínűségnek ily induktív úton történő számszerű megállapítása vezetett rá a statisztikai módszer alkalmazására, mely a nagy számok törvényét véve alapul, a tömegesen előforduló esetek megfigyeléséből szabályszerűséget ismer fel ott, ahol az az egyes esetben teljesen kiszámíthatatlan (pl. egy-egy ember halálának módja vagy időpontja kiszámíthatatlan, a halálozási táblázatok mégis a halál oka és időpontja tekintetében meghatározott szabályosságokat tüntetnek fel); az így felismert szabályságon alapuló valószínűség az *egyesre* ugyan alig, vagy csak igen távolról enged következtetést, de általánosságban meghatározott magatartásra készlet; így, ha valamely műtét statisztikája a lehető legkedvezőbb, mondjuk 99 %-os, ebből — mint *Schütz* helyesen állapítja meg (v. ö. i. m. 169. l.) „a most operáció alá kerülő betegre nézve semmi bizonyos nem következik, azt mindenesetre mégis inkább a műtétnek alávetésre, mint az attól tartózkodásra motiválja”; — ha az esetek nagy számának megfigyelője bizonyos előzményből meghatározott káros eredménynek számszerűen kimutatható sűrű bekövetkezését, állapítja meg, pl. hogy a gépkocsinak alkoholos állapotban levő vezető által történt hajtása a balesetek meghatározott számú emelkedésével függ össze: ez a megállapítás arra indíthatja a törvényhozót, hogy erre a valószínűségre alapított veszélyre tekintettel a jogszabály normatív erejével lépjen fel és büntetéssel sújtsa az alkoholos állapotban levő egyén által való gépkocsivezetést (v. ö. Gépkocsibalesetek és az alkohol, 1941. című tanulmányomat). A valószínűségnek a nagy számok törvénye útján való megállapítása nyilván

abban leli magyarázatát, hogy az események nagy tömegének megfigyelésével csaknem teljesen érvényre jutnak, illetőleg felismerhetők azok a fő tényezők, amelyek az eseményt előidéznek, és háttérbe szorítják a kisebb jelentőségű melléktényezőket, amelyek egyes esetekben az esemény rendkívül, illetőleg kivételes bekövetkezését idézik elő (v.ö. idevágólag *Laplace* fejtegetéseit, *Poisson* törvénye, *Bernoulli* teorema.).

Bármily módon jussunk is azonban a valószínűség létezésének megállapításához, kétségtelen, hogy annak csak bizonyos foka esetében beszélünk veszélyről. Amint valamely hátránynak csupán lehetséges bekövetkezése egymagában még nem veszély, éppúgy nincs veszélyről szó, amikor a hátrány bekövetkezése alig valószínű.

Külön feladat tehát: a valószínűségi ítélet alapjának s ama fokának megállapítása, mely a veszélyfogalom meghatározásához szükséges.

V.

A valószínűség foka a veszélyfogalomban.

A valószínűségnek a veszélyfogalomhoz szükséges fokát a kérdéssel foglalkozó büntetőjogi irodalom a legkülönbözőbb módon törekszik meghatározni.

Többen *szubjektív oldalon ragadják* meg a problémát s azt vitatják, hogy a veszélyhez a káros eredmény bekövetkezésének oly fokú valószínűsége kell, mely hátrány bekövetkezésétől való félelmet ébreszt vagy ébreszteni alkalmas (így *Rotering* Goldt. A. 31. k. 247 l. u. a. *Gefahr*-begriff 105—106., 122., *Hertz*, *Unrecht* I. 73; *Binding* szerint „Gefahr ist ein Spannungsverhältnis positiver und negativer Bedingungen für einen Verletzungserfolg, wonach dessen Umschlag in die Verletzung zu befürchten steht“ *Normen* IV. 392.). Ezzel a nézettel szemben e helyütt csupán annak kiemelésére szoritkozom, hogy a félelemkeletkezés a veszély fogalmi elemeként annál kevésbé vehető fel, mert nem kétséges, hogy valamely valóság ve-

szélyessége teljesen független attól, vajjon ébresztett-e az azzal viszonylatban állóban félelmet vagy sem. Az a kis gyermek, akinek nincs meg a képessége sem arra, hogy valamely helyzet veszélyességét felismerje, sem arra, hogy azt kikerülje, nem érez félelmet; és mondható-e, hogy nincs veszélyben? A gépkocsin vagy repülőgépen sokat járó utas lehet, hogy egyáltalában nem érez félelmet, de nem forog-e mindennek ellenére veszélyben, ha egy csavar meglazult vagy a motor felmondta a szolgálatot? A vakmerő, ki mint mondani szokás „vesztébe rohan”, azaz annak ismeretében cselekszik, hogy hátrány, kár, rossz érheti, a félelem érzése nélkül vág neki a dolognak; és az érzéshiány talán megszünteti a veszély létezését? És megfordítva, aki túlzottan aggodalmas, kit a legbátorságosabb helyzetben is a szinte beteges képzeletében megjelenő káros következmények beállításától való állandó félelem gyötör, kinek féltében akkor is liheg a lelke, amikor nyugodtan élhetne; vajjon veszélyben forog-e csak azért, mert így érzi? Nyilvánvaló, hogy a veszély (bármennyire is relatív fogalom, mert csak meghatározott egyénnel való viszonylatban áll fenn) létezése nem azon fordul: gerjesztett-e fel valakiben (az érdekelten vagy a kívülállóban) akár *ex ante* félelmet, akár *ex post* megdöbbenést, vagy borzadályt.

De nem nyújt megoldást e nézet azért sem, mert nem a valószínűség szükséges fokát határozza meg, hanem a hatásra: a félelemre utal, s így éppen az alapkérdést hagyja felelet nélkül, sőt homályt borít annak már-már derengő fő mozzanatára, mert a mennyiség- azaz fokmérést szubjektivizálja, s egyéni érzéstől téve függővé: ingataggá, megbízhatatlanná s így a bírói értékelés szemszögéből használhatatlanná teszi.

Minden szubjektív mozzanat mellözésével, tehát erősen objektív szemszögéből kísérlük meg számosan, a *Laplace* óta ismert *matematikai valószínűség-számítás* módszerét alkalmazva, a valószínűség ama fokának meghatározását, amely a veszély objektív létezéséhez — mint minimum — elengedhetetlen. Ismeretes, hogy mennyiségtanilag a valószínűséget oly tört fejezi ki, melynek nevezője

az összes lehetséges esetek száma, számlálója pedig az érdeklődés körébe vont kedvező, illetőleg a kedvezőtlen esetek száma. Ha az urnában 99 fehér és 1 fekete golyó van, annak, hogy első húzásra fekete golyó kerül ki az urnából $\frac{1}{100}$ -ad, s annak, hogy fehérét húznak ki $\frac{99}{100}$ -ad, a valószínűsége. *Kries* szerint a valószínűség foka azzal a törttel mérendő, mely kifejezésre juttatja, hogy meghatározott esélylehetőségeknek hányadrésze vezet a kérdéses eredmény létrejövéséhez (v. ö. *Über den Begriff der objektiven Möglichkeiten*. Viertl. J. Schr. f. wissenschaftl. Philosophie 1888. XII. k. 190.). Ám az ily valószínűségi fokmérés csak akkor igazíthat el, ha a kérdéses törtnek az összes lehetségekre mutató nevezője ezeket maradéktalanul számolja össze. Ez azonban a lehetetlenséggel határos, különösen akkor, amikor az eredmény felé sodró s annak létrejöttét akadályozó, legtöbbször beláthatatlan számú és erősségű tényezők kapcsolódhatnak bele az oksorozatba, s így számításán kívül szaporítják, vagy csökkentik az általános esélylehetőségeket. *Radbruch* ezt a határozatlanságot úgy véli kiküszöbölhetőnek, hogy az általános esélylehetőségek közé csak azokat veszi fel, melyek a kérdéses eredmény létrejöttéhez in concreto szükséges tényezőkkel kapcsolatosak (v. ö. *Die Lehre von der adäquaten Verursachung* 1902. 11. l.). E nézet sem szünteti meg azonban a határozatlanságot, főleg azért nem, mert számításán kívül hagyja az eredmény létrejöttét akadályozó körülményeket. Vannak helyzetek, melyekben az általános esélylehetőség számszerűleg pontosan lemérhető. A hatlapú feldobott kocka, melynek lapjain egytől hatig menő pontok vannak, hat abszolúte meghatározott általános esélylehetőséget rejt magában, s így a valószínűségi tört nevezője nem lehet sem több, sem kevesebb hatnál; az emberi cselekvés lehetséges eredményei azonban ily határozottsággal soha le nem mérhetők (v. ö. *Henckel*, *Der Gefährbegriff im Strafrecht*, 1930. 22. l. 60. jegyzet).

Ha azonban a valószínűségfokot mérni hivatott tört nevezője határozatlan, úgy határozatlan maga a tört is; de akkor fok- vagy mennyiségmérésre nem alkalmas. És

vajjon vezethet-e az ily valószínűségi fokmérés — feltéve, hogy határozott törtet ad kézre — kielégítő megoldáshoz a veszélymegállapítás kérdésében? Éppenséggel nem, mert ha teljes pontossággal sikerülne is valamely cselekményből előállható jogsértő eredmény bekövetkezésének valószínűségi fokát meghatározni, vajjon mily nagyságú tört-nél, vagy százalékszám-nál kezdjünk veszélyről beszélni? 51, 50, vagy 40, vagy már 10%-nál (v. ö. *Henckel* i. m. 22. l.)? A határ megvonása mindenképp önkényes lesz (*Liszt* régibb felfogása szerint akkor van szó veszélyről, ha a jogsértő eredmény bekövetkezésének valószínűsége 50 %-nál nagyobb, v. ö. *Lehrbuch* II. kiad. 8. l.).

Figyelemmel arra a fent megállapított tételre, mely szerint a valószínűségi, illetőleg a valószínűség fokát jelző ítélet mindig azt fejezi ki, hogy a lehetségesnek valóra válását lehet-e s ha igen, mily határozottsággal számításba venni (v. ö. fent 22. l.), a következő gondolatmenet látszik kérdésünk elfogadható megoldásához vezetőnek. A valószínűségi ítélet nyilván annál határozottabb s a bizonyossági ítélet annál megközelítőbb, minél nagyobb számban s szabatossággal ismereteseek az alkotásánál figyelembe jöhető tényezők, — s annál határozatlanabb és kétséget nyitva hagyó, minél kevesebb azoknak az ismert tényezőknek száma, melyek bizonyos eredmény létrejövésénél szerepet játszanak s minél homályosabban ismerjük azok tevékenységének erejét s hatékonyságát. Nem kétséges tehát, hogy e tényezők, feltételek s körülmények általánosításának mértéke mindenesetre befolyásolja a valószínűségi s közelebből a valószínűség fokát megjelölő ítélet határozottságát (v. ö. *Radbruch* i. m. 15., *Henckel*: i. m. 23.). Ezért a probléma megoldásánál az a tulajdonképeni kérdés, mily határig menőleg kell a tényezőket megismerni, hogy a veszély létezését megállapító valószínűségi fok-ítéletet alkotassuk? Annyi bizonyos, hogy az ily ítélet alkotásánál csak azok a tényezők, feltételek s körülmények vehetők számításba, melyek annak a cselekvésnek időpontjában léteztek, amelyről eldöntendő, vajjon idézett-e elő veszélyt vagy sem (ezt erős hangsúllyal emelték ki a hol-

landi btk. 157. art-jának alsóházi tárgyalása alkalmán; v. ö. *Schmidt* Geschiedenis van het wetboek van strafrecht, II. k. 11.). Szóval az ex ante beállított ú. n. utólagos prognózis módszerét kell alkalmaznunk (v. ö. *Liszt* Lehrbuch XXV. kiad. 1927. 303 l.). E módszer alkalmazásának azonban különböző árnyalatai alakultak ki, amelyek közül nem egy tévútra vezet. Így épenséggel nem fogadható el az a nézet, mely szerint a cselekvés időpontjában, az azzal kapcsolatos összes körülmények figyelembe veendő, tekintet nélkül arra, hogy azok mikor és kik részéről váltak ismerettké, — mert midőn nemcsak a cselekvés időpontjában ismert, vagy megismerhető, hanem az ezután ismertté lett összes körülményekre figyelemmel alkotja meg a valószínűségi s ennek alapján a veszélyítéletet: tulajdonképen ugyanúgy jár el, mint az ex post szemlélő, s így a veszély létezését tagadó *Buri*-féle állásponthoz jut közel, melytől csak abban tér el, hogy a megismerés elől elzárt körülményeket — és pedig az ex post megismerhetetleneket is — figyelmen kívül hagyja. Minthogy azonban a hátrányos eredmény bekövetkezése esetében annak összes feltételei utólag legtöbbször éppúgy felderíthetők, mint az ily eredmény elmaradása esetében az annak bekövetkezését kizárók, nyilvánvaló, hogy ezzel a módszerrel a cselekményt — ha a joghátrány beállott — sértőnek, — ha pedig elmaradt ártalmatlannak kell minősíteni; a veszélymegállapítás tehát ki van zárva (v. ö. *Schwendimann*, Die Gefahr im schweizerischen Strafrecht, 1920. 30 s köv. l., *Busch*, Gefahr und Gefährdungsversatz, 1897. 20 s köv. l., *Henckel* i. m. 24. l.).

Szemben e nézettel szóba kerülhet oly felfogás, mely a valószínűségi- és veszélyítéletnél a cselekmény időpontjában a *cselekvő* részéről ismert vagy megismerhetett körülményeket veszi figyelembe. Ez az álláspont, melynek az irodalomban képviselője alig akadt, nemcsak azért helytelen, mert összeegyeztethetlen a veszély objektivitását valló helyes tanítással, hanem annál fogva is, mert a cselekvő értékelő nézete lehet teljesen téves vagy éppen ostoba, melytől — mint találóan jegyzi meg *Hippel* — a veszély

léteinek vagy nem léteinek megállapítása csakugyan nem tehető függővé (v. ö. Die allgemeinen Lehren von den Verbrechen in den Entwürfen. Zeitschr. 42. k. 52. l.).

Visszamarad tehát a tett idején mindenki által, valamint a tettes részéről ismert vagy ismerhetett körülményeket figyelembevevő két végletnézet mellözésével az a harmadik felfogás, mely az állásfoglalásnál a cselekvés időpontjában fennforgott, ebbe az időpontba magát visszahelyező objektív szemlélő részéről ismert körülményekre helyezi a súlyt. Gyakorlatilag az objektív szemlélő szerepét a szakértő véleményére támaszkodó bíró tölti be (v. ö. *Hippel*, i. m. 526.; *Thon*, Über den Begriff der Verursachung und Gefahr; Festschrift in academicis Jenensibus, 1894. 23. l.). E módszer alkalmazása csak abban az egyetlen esetben ütközik nehézségbe, amikor a cselekvő tettes tudata a körülmények szélesebb körét szabatosabban fogja át, mint az objektív szemlélő. Ilyenkor a tettes tudata is számításba veendő, mert az ellenkező felfogás oda vezetne, hogy az akár a véletlennél, akár éleselméjűségénél fogva a tényállást illetőleg a cselekmény kísérő körülményeinek nagyobb számát s ezeket az objektív szemlélőnél jobban ismerő tettes kikerülné a büntetést, aminek egyebekben kívül a jogérzet is ellentmond (helyesen *Henckel* i. m. 25., ellenkező állásponton *Sauer*, Grundlagen des Strafrechts, 1921. 439.). Legélesebben domborítja ki *Liszt* a helyes álláspontot következő meghatározásában: „Veszély az a helyzet, amely az adott s az akaratú tevékenység időpontjában általában megismerhető, vagy akár csak a tettes által ismert körülményeknél fogva annak valószínűségét hordja magában, hogy abból jogsértő eredmény fog bekövetkezni” (v. ö. Lehrbuch XXII. kiad. 155. l.; ugyanígy *Köhler*, Deutsches Strafrecht, Allg. Teil 1917. 176., *Hippel*, i. m. 536. l. 14. jegyz., *Kriegsmann*, Strafrechtl. Abhandl. 51. füz. 20. l.; *Merkel*, Lehrbuch des deutsch. Strafrechts, 1889. 113.).

A veszély létezését megállapító valószínűségi ítélethez tehát mindig az adott helyzet feltételeit s körülményeit nem térbeli s időbeli összefüggéseinek teljes ismerete,

hanem azoknak *általánosításon nyugvó* azon szemlélete alapján jutunk, melyet az objektív szemlélőt személyesítő bíró alkot meg. Ez az ítélet az ismétlődő eredménybekövetkezés gyakoriságából vont okszerű következtetésen alapul, nem ötletszerű vagy sejtelmet kifejező, hanem a feltételek, tényezők s körülmények kisebb-nagyobb számát, de semmiesetre sem azok összességét átfogó ismeretre épített módszeres absztrakció eredménye. Nem pszichológiai élmény, hanem logikai ítélet; olyan, aminő a meteorológus prognózisa, hogy órákon belül zivatar lesz, s nem olyan amint a laikus hasonló kijelentése, mely nem logikai megalapozottságra, hanem megérzésre támaszkodik, s így merőben lelki megnyilvánulás (v. ö. *Finger, Begriff der Gefahr und Gemeingefahr im Strafrecht; Frank-Festgabe, 1930. I. k. 233. s köv. l.*).

A valószínűségi s az ezen nyugvó veszélyítélet tehát nem egyéni nézet, hanem tapasztalaton nyugvó, *általános érvényű ítélet*; általános érvényű, mert hasonló körülmények között minden ugyanabban az időben élő tapasztalt és értelmes ember azonos tartalmú következtetésre jut (v. ö. *Busch, i. m. 21., Cottler, Das Begriff der Gemeingefahr, 1918. 20. l.*).

A valószínűségi ítéletnek ez az általános érvényűsége nemcsak annak természetét világosítja meg, de egyben kézreadja azt a valószínűségi fokot is, melynek fennforgása esetében a kedvezőtlen, nem kívánatos, káros eredmény bekövetkezésének lehetőségét veszélynek nevezzük.

Előző fejtegetéseim során rámutattam a matematikai valószínűség-számítás módszerének a veszély kérdését megvilágosítani kevésbé alkalmas minőségére. Mondottam, hogy a valószínűséget kifejező tört a nevező határozatlanságánál fogva — maga is határozatlan s így bizonytalanságban hagy, de ettől eltekintve mindig önkényes lesz annak a határszámnak a felvétele, amelynél nagyobb számmal mutakozó eshetőség azt a valószínűségi fokot jelzi, amelyen túl veszély s azon innen veszélytelenség állapítható meg.

Különben is a veszélyt megállapító valószínűségi fok kérdése — mint említettem: nem kívánja meg a káros

eredmény létrejövését elősegítő s azt akadályozó összes tényezők számszerű megállapítását (ami az ex ante szemlélő részéről nem is vihető keresztül), s ezeknek arányba hozását (mint ezt *Kries* gondolja, v. ö. *Prinzipien der Wahrscheinlichkeitsrechnung, 1886. 24. s köv. l.*), hanem az objektív szemlélőnek feleletét arra a kérdésre, vajjon nem olyannak észleli-e utólagos prognózis alapján, de mégis ex ante a folyamatot, amelyből előállható káros eredmény *elmaradása* számításán kívül eső véletlenül fordul meg. Így az irodalomban többek közt *Kohler* („Gefahr liegt vor, wenn in kausaler Folge der Begebnisse das Unglück eintrete und nur ein vielleicht *unerwartetes* Dazwischentreten hemmender Erscheinungen den Eintritt verhindert” v. ö. *Goldt. Arch. 62. k. 246.*), *Merkel-Liepmann* („es ist Gefährlichkeit der Handlung dann anzunehmen, wenn der Eintritt des Übels durch Vorgänge oder Verhältnisse abgewendet wurde, welche sich menschlicher Berechnung und Voraussicht schlechthin entzogen”, v. ö. *Die Lehre vom Verbrechen und Strafe, 1912. 55. l.*), *Busch* („Es sagt uns hiebei der Verstand, dass die Setzung von hindernden Bedingungen dem Zufall, einer nicht voraussehbaren Kausalität überlassen ist” v. ö. i. m. 23. l. és tovább: „Bleibt dieser — der konkrete Erfolg — aus, so werden wir etwa sagen, der Zufall habe mitgespielt, der Gefährdete sei, wie durch ein Wunder gerettet”, 24.), *Rümelin* („Der Zufallbegriff tritt in Verbindung und Gegensatz zu den viel erörterten Begriff der Gefahr” v. ö. *Der Zufall im Recht, 1896. 12. l.*), *Henckel* (nagyfokú valószínűségről, tehát veszélyről akkor van szó, „wenn die betrachteten Bedingungen als Ganzes genommen zum Erfolge hindrängen, der Erfolg ermöglichen, während das Ausbleiben des Erfolges uns unberechenbar, nur ein Zufall zu sein scheint”, v. ö. i. m. 27—28. l.). A határvonalat tehát a *káros eredmény elmaradásának számításán kívül esősége* adja kézre (így a német Reichsgericht-nek ítélete, melynek megokolása szerint a valószínűség oly értelemben veendő alapul a veszélynél, hogy a káros eredmény „ohne Hinzutreten von Zufälligkeiten hätte entstehen müssen” v. ö. *Rspr. 6. k. 99. l.*). E nézet helyessége

mellett szól annak megfontolása, hogy valamely káros eredménynek nemcsak bekövetkezése, hanem elmaradása is lehet számításon kívül eső.

Btk.-ünk minden kétséget kizáróan ezt az álláspontot követi, ami teljes határozottsággal tűnik ki a 287. §. meghatározásából, mely szerint a gyermek-kitétel büntettét az a szülő követi el, „aki koránál vagy állapotánál fogva önszegélyre képtelen gyermekét félreeső vagy rendszerint járatlan helyre teszi ki, vagy olyan körülmények közt hagyja el, hogy annak megmentése a véletlentől függ.” Btk.-ünk szellemében veszélyen tehát meghatározott hátrány bekövetkezése felé hajtó tevőképességet magában rejtő oly valóság értendő, melyből az objektív szemlélő megítélése szerint a hátrány elmaradása számításon kívül esik.

Ezzel a módszerrel a veszélynek szilárd és kicsiszolt fogalmához ugyan nem jutottunk el, de lévén az — mint más alkalommal ki fogom mutatni — értéktelítést igénylő normatív fogalom (v. ö. A joghézag problematikája, 24. l.), annak in concreto létezése, vagy nem-létezése csak többrendbeli értékrendszer szabályaihoz mérve állapítható meg. A megállapítás az objektív szemlélő, a mi viszonylatunkban a bíró dolga, kinek e nem könnyű feladat megoldásához támpontok nyújtásával legtöbbször a tapasztalás, sőt nem ritkán maga a törvény siet segítségére, — midőn oly jellegzetes tulajdonságra utal, melynek fennforgása esetében a bírónak arra kell következtetnie, hogy az e tulajdonságokat magán hordó személy, tárgy, helyzet, vagy folyamat meghatározott hátrányt idéz elő, hacsak számításon kívül eső véletlen nem játszik közre. Tapasztalás szerint tűzcsóvának a ház zsuputetejére vetése lángbaborítja a házat, s leégését okozza; ha mégsem tör ki tűzvész, mert hirtelen záporosó támadt, a veszély megállapítandó, mert a zápor közbejötté véletlen, számításon kívül eső. Ugyancsak tapasztalati alapon áll meg a következtetés, ha valaki „egészségre ártalmas” anyaggal kevert „élelmi cikkeket elárusítás vagy szétosztás céljából boltjában tart (Btk. 314. §.): a testi sértés veszélye annak ellenére fenn-

forgott, hogy az üzletet az egyébként ritka egészségügyi vizsgálat alapján bezárták, mert az eredmény bekövetkezését kizáró ez a körülmény számításon kívül esőnek minősül. Nem egyszer a törvény vesz fel a bűncselekmény-meghatározásba oly tényálladási elemet, mely alapul szolgál arra a helyes következtetésre, hogy ily elem létezése maga után vonja a jogsértő eredmény létrejöttét, hacsak számításon kívül eső véletlen nem jön közbe. Így: bár a Btk. idézett 287. §-a kifejezetten utal a véletlenre, ettől az utalástól függetlenül is nem kétséges, hogy „a koránál vagy állapotánál fogva önszegélyre képtelen gyermek”, ha „félreeső vagy járatlan helyre” kiteszik, életveszedelemben forog, s e veszély nem mondható létre nem jöttnek annál-fogva, mert történetesen arra ment valaki s hallva a gyermek sírását, azt megmentette, mert ez a körülmény nyilván kívül esik a számításon. Az 1940:VI. t. c. 52. §-ának 3. pontja értelmében kihágásért büntetendő, aki „fodrász-, kozmetikai és manikűrpar körében fertőzőképes, vagy arra gyanús gümőkóros beteget alkalmaz”; a büntetést-érdemlőség oka nyilván a fertőzés veszélyének előidézése; s miért forog fenn ily esetben veszély, annak ellenére, hogy az alkalmazott nem foglalta el állását? Mert számításon kívül eső körülmény az, hogy az alkalmazott valamilyen — szintén számításon kívül eső okból — nem lépett szolgálatba.

Amint a káros eredmény elmaradásának számításon kívül esősége alapján állapítható meg a veszély létezettisége, éppúgy ki van zárva annak megállapítása, amikor a kérdéses eredmény bekövetkezésére a körülményeket ismerő s tárgyilagosan értékelő szemlélő nem számít. A veszélyhiány kérdésénél is majd az általános tapasztalat majd a törvény segít ki. A külsőleg használt vitriol (arcraöntés) a *Kürria* helyes megállapítása szerint, különösen ha kisebb mennyiségben alkalmazták: nem életveszélyes szer, „mert a vitriollal való leöntés csak a testi épségre káros, de az élet tapasztalata szerint az életet nem veszélyezteti” (v. ö. Bjt. 69. k. 9.; 70. k. 241. l.); a megokolás alapjául kétségtelenül az a megfontolás szolgált, hogy a

vitriolnak az arcba öntése esetében számításon kívül eső az életpusztulás. A szabad téren fekvő kisebb mennyiségű áru- vagy terménykészlet felgyújtása nem gyújtogatás, hanem csak dologrongálás, mert ily esetben számításon kívül eső a tűznek más dolgokra átterjedése, tehát a Btk. 422. §-ában — a bár csak fikció alapján — megkivánt közveszély hiányzik (v. ö. Kézikönyvem 12. k. 76. l.).

A valószínűségi fok s ezzel kapcsolatosan a veszély megállapításának kérdését az előadottaknál fogva a káros eredmény elmaradásának számításon kívül esősége alapján állapítja meg utólagos prognózissal a bíró. Igaz, hogy ez a mérték nem szabatos és végeredményben ingadozást engedő, de mert tapasztaláson nyugvó s általános érvényű következtetésen alapszik, gyakorlatilag mindenestre az egyedül alkalmas mód.

A büntetőjog a veszély értékelésének problémáját ennek a módszernek alkalmazásával mindig meg fogja oldhatni, s kellő védelemben fogja részesíthetni javainkat a fenyegető veszéllyel szemben.

A veszély életünkben soha sem lesz teljesen kiküszöbölhető, s bár nagy igazságot fejez ki *Vörösmarty*, midőn arra int, hogy „Aki napot keres, a vésszel megvinni ne féljen”, de a kultúrának a nap-keresés mellett minden eszközzel arra kell törekednie, hogy csökkentse a veszélyt, s minél veszélytelenebbé alakítsa az életet, s ebben a munkában a maga normatív szabályaival a büntetőjognak is szerepet kell vállalnia.